อนุสรณ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นางสาวสายสนิท จันทนสมิต

▲

ญาตัตถจริยา
แม่ของลูก

▲

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร

วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๐๕

อนุสรณ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นางสาวสายสนิท จันทนสมิต

ญาตัตถจริยา

แม่ของลูก

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร

วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๐๕

น.ส. สายสนิท จันทนสมิต

ชาตะ ๑๖ มกราคม ๒๔๔๙

มรณะ ๑๕ มีนาคม ๒๕๐๕

สายสนิทตัวอย่าง

•

ทำไมจึงเขียนหัวเรื่องว่า

"สายสนิทตัวอย่าง"

เชิญอ่านต่อไป

แม่สายสนิท จันทนสมิต เป็นบุตรใครมีอยู่ในประวัติแล้ว ขอกล่าวในที่นี้เพียงย่อ ๆ ในสาระสำคัญ

เธอเป็นบุตรของน้าสาวข้าพเจ้า สำเร็จการศึกษาและเข้ารับราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ซึ่งเวลานั้นมีอายุราว ๑๗ ปี จากนั้นอีกปีหนึ่งมารดาของเธอได้สิ้นชีวิต คือ พ.ศ. ๒๔๖๗ ทิ้งบุตร ๔ คนไว้ให้แก่บิดา คนเล็กที่สุดคือ ยุพมัย พึ่งมีอายุได้ ๒ ขวบเท่านั้น ตอนนี้เป็นการเริ่มต้น ซึ่งเธอเป็นบุตรคนโตต้องเข้ารับช่วยบิดาเลี้ยงน้อง ตลอดจนช่วยดูแลบ้านเรือน นับเป็นภาระเพิ่มขึ้นจากหน้าที่ราชการซึ่งจะต้องพยายามหาความดีใส่ตน เพื่อความรุ่งเรืองในอนาคต ต่อมาไม่เท่าใดบิดาก็เริ่มป่วยร่างกายไม่สมบูรณ์ ต้องเอาใจใส่ความเจ็บป่วยของบิดาอีก ผลที่สุดบิดาก็สิ้นชีวิตไป ระยะเวลาห่างจากมารดาสิ้นชีวิตเพียง ๓ ปีเท่านั้น (บิดาสิ้นชีวิตเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐) ต่อจากนี้ไปเธอก็ต้องอยู่ในฐานะหัวหน้าครอบครัว

แต่ลำพังโดยสมบูรณ์ รับเลี้ยงดูน้อง ๆ ทั้งในด้านครองชีพ ด้านการอบรม ตลอดจนให้การศึกษาถึง ๔ คน ข้าพเจ้าเองรู้สึกเป็นทุกข์แทน เพราะแม่สายสนิทขาดทุนทรัพย์สำรอง มีรายได้เฉพาะเงินเดือนในหน้าที่ของครูเท่านั้น ซึ่งไม่มากมายนัก ทั้งเวลานั้นบำนาญตกทอดของบิดาก็ยังไม่มี ถ้ามีทุนสำรองอยู่บ้างก็ไม่เป็นไร จะเลี้ยงน้องและให้การศึกษาอย่างไรก็ได้ไม่เป็นการประหลาด เธอจึงตกอยู่ในความลำบาก ต้องอดทนไม่ปริปากขอรับความช่วยเหลือจากใครเลย ใช้ความมานะของตนเองตัดรายจ่าย ไม่ฟุ่มเฟือย และความสุขส่วนตัวทุกประการ พยายามทำความดีใส่ตน หวังผลที่จะบำรุงน้อง ๆ ให้ตลอดรอดฝั่งตามเจตนารมณ์ของเธอ แม้การมีคู่ครองอันเป็นธรรมชาติประจำโลกอย่างร้ายแรงที่บุคคลจะละได้ เธอก็ไม่คำนึงถึงเลย มุ่งแต่จะเลี้ยงน้องเท่านั้น แม่สายสนิทจึงคงสภาพเป็นนางสาวอยู่ตลอดชีวิต ผลแห่งความมานะอดทนโดยมีเจตนาอันแรงกล้านั้นก็สำเร็จด้วยดี โดยน้อง ๆ ได้สำเร็จการศึกษาแยกย้ายออกไปดำรงชีพเป็นหลักฐานทุกคนคือ

๑. **นายพิสุทธิ์ จันทนสมิต** สำเร็จวิชากฎหมาย เป็นข้าราชการชั้นเอกอยู่ในกรมราชทัณฑ์

๒. **นางทองสุก รัตตะรังษี** สำเร็จวิชาพยาบาล เป็นภรรยานาวาเอก อรุณ รัตตะรังษี นายแพทย์ทหารเรือ

๓. **นางยุพมัย ตันติเสวี** น้องคนเล็ก มารดาสิ้นชีวิตเมื่ออายุ ๒ ขวบ ก็สำเร็จวิชาแพทย์ เป็นแพทย์หญิงได้สามีเป็นพ่อค้า

ส่วนนางสาวมานิต จันทนสมิต น้องสาวคนที่ ๓ พอสำเร็จการศึกษาก็สิ้นชีวิตไปเสียก่อน

พฤติกรรมของแม่สายสนิท จันทนสมิต ตามที่เล่ามานี้ ตรงกับภาษิตโบราณกล่าวว่า "**พี่สาวดีเหมือนแม่**" ก็ได้แก่แม่สายสนิทนี่เอง ซึ่งหาได้ยากนัก นับเป็นบุคคลตัวอย่าง ดังนั้นข้าพเจ้าจึงเขียนหัวเรื่องว่า "**สายสนิทตัวอย่าง**" ด้วยประการฉนี้.

พระยาอาชญาจักร

๑๐ มิ.ย. ๐๕

สุรี–รำลึก

ชีวิตของดิฉันเกี่ยวข้องอยู่ในอุปถัมภ์บำรุงของ **คุณอาสายสนิท จันทนสมิต** มากมายจนสำนึกตัวอยู่เสมอว่า ดิฉันเป็นคนมีโชคดีอย่างประหลาด แต่ก็มีเคราะห์ร้ายเข้าแทรกอยู่บ้าง ที่ว่าเคราะห์ร้ายก็เพราะมรณกรรมความตายของคุณอา ทำให้เศร้าโศกเสียใจต้องร้องไห้ ทั้งนี้ ก็เพราะสำนึกถึงบุญคุณที่คุณอาได้อุปการะเลี้ยงดู และอบรมฝึกสอนดิฉันมาแต่เด็ก ๆ จนทำให้รู้สึกตัวว่า ดิฉันนี้มีคุณแม่บังเกิดเกล้าคนหนึ่งแล้ว ยังมีคุณอาเป็นแม่ผู้มีอุปการะคุณอีกคนหนึ่ง มรณกรรมของคุณอาจึงถือว่าเป็นเหตุเคราะห์อย่างหนึ่งของดิฉัน

ดิฉันนั้นเป็นเด็กหญิงบ้านนอก อยู่กับคุณแม่จนอายุย่าง ๑๒ หรือ ๒๘ ปีมาแล้ว จึงได้ถูกส่งตัวมาพักอาศัยอยู่ในปกครองเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนของคุณอา ซึ่งท่านเป็นผู้ใหญ่ปกครองบ้านและเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่น้อง ๆ ของท่านอยู่แล้วถึง ๔ คน เมื่อดิฉันเข้าไปอยู่กินร่วมด้วย ก็ย่อมเป็นการเพิ่มภาระของท่านอันหนักอยู่แล้วให้หนักยิ่งขึ้น นับแต่นั้นมาวิถีชีวิตของดิฉันก็เปลี่ยนแปลงไปโดย

ลำดับ เพราะนอกจากไปศึกษาที่โรงเรียนแล้ว ยังได้คุณอาให้ความเมตตาคอยอบรมสั่งสอนแนะนำด้วยประการต่าง ๆ ตั้งแต่กิริยามารยาทและกิจบ้านการเรือน ทำให้เจริญด้วยสติปัญญาและมีไหวพริบมากขึ้น จำได้ว่า เมื่อมาอยู่ใหม่ ๆ คุณอาเอาใจใส่ให้ความเอ็นดู กระทั่งการกิน การนอน แม้แต่การป่วยไข้ไม่สบายเล็กน้อย คุณอาก็ช่วยรักษาพยาบาลดูแลด้วยดี ท่านเลี้ยงอบรมน้องของท่านอย่างไร ก็ให้ดิฉันได้รับด้วยเหมือน ๆ กัน อัธยาศัยอันดีงามของท่านก็ซึมซาบเข้าไปฝังอยู่ในจิตใจของดิฉันมากขึ้นตามลำดับ จนสำนึกถึงบุญคุณของท่านเหมือนมารดา ซึ่งปากก็เรียกท่านว่าคุณอา แต่ในใจจริงรู้สึกว่าท่านเป็นแม่อีกคนหนึ่งของดิฉัน เคยได้ยินผู้อื่นชมคุณอาว่า เป็นคนดี เป็นสุภาพสตรี เป็นกัลยาณี ดิฉันก็พลอยปลื้มใจ จริยาวัตรของท่านเป็นคนกิริยาเรียบร้อย วาจาอ่อนหวาน มีลักษณะเป็นผู้อ่อนน้อม ถ่อมตนอยู่เสมอ แต่สังเกตได้ในจิตใจของท่านว่าเป็นคนอดทน และมีจิตใจเข้มแข็ง ท่านวินิจฉัยปัญหาข้อต่าง ๆ ไปในทางให้เรียบร้อยและได้ประโยชน์ การแนะนำตักเตือนและฝึกสอนท่านไม่พูดพร่ำ และมีอุบายสอนให้เรารู้ทางอ้อมอยู่เสมอ มีบางคราวท่านโกรธเราก็ไม่ค่อยรู้ ต้องคอยสังเกตกิริยา

อาการจึงจะรู้ได้บ้าง ดังนั้นทั้งดิฉันและน้อง ๆ ของท่านซึ่งอยู่ร่วมกัน จึงเกิดความรู้สึกทั้งเคารพรัก และทั้งเกรงกลัว และอะไรก็ไม่เท่าทำผิดให้ท่านโกรธ เมื่อดิฉันแต่งงานออกเรือนไปแล้ว คุณสมบัติอันดีเด่นของท่านก็ได้ถ่ายทอดติดตัวดิฉันไปบ้างเพียงเล็กน้อยของท่าน แต่ก็เป็นคุณอันใหญ่ยิ่งแก่ดิฉัน เพราะได้ประสพปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มากมายทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัว และเรื่องส่วนที่เป็นการงานอาชีพ ดิฉันได้อาศัยสติปัญญาและไหวพริบที่ได้รับการอบรมมาจากคุณอา เข้าแก้ปัญหาผ่าอุปสรรคต่าง ๆ นั้น แต่บางคราวก็ต้องนำไปปรึกษาหารือท่านเป็นครั้งคราวอยู่เสมอ และดิฉันก็ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นใช้แก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยดี จนบัดนี้ดิฉันตั้งตัวได้ มีหลักฐานพอสมควรแก่ฐานะ ก็ด้วยอาศัยได้รับการอบรมจากคุณอาเป็นสำคัญ

แต่ก่อนนี้ เราไม่ค่อยรู้ถึงภาระอันหนักของคุณอา เรารู้กันแต่เพียงว่าท่านขยันในการงานทั้งหน้าที่ราชการ และการงานทางบ้านต่อเมื่อเราสำเร็จการศึกษามีการงานอาชีพและแต่งงานไปแล้ว จึงได้สำนึกขึ้นได้ว่า อันแม่บ้านแม่เรือนนั้นต้องคอยดูแลการกินการนอนและเอาอกเอาใจคนในครอบครัวเดียวกันอยู่เสมอ ยิ่งคุณอามี

ลักษณะเกรงใจคนอื่น แม้แต่น้อง ๆ หลาน ๆ ของท่านเอง จึงย่อม จะเพิ่มความหนักใจมากขึ้นกว่าเรา คุณอาไม่มีรายได้ทางอื่น นอกจากเงินเดือนซึ่งต้องใช้เลี้ยงดูให้การศึกษาแก่น้อง ๆ และหลาน ๆ ทั้งมีอัธยาศัยงามต่อญาติ จึงมีผู้มาพักอาศัยเป็นครั้งคราวอยู่เสมอ ท่านไม่เคยแสดงอาการอิดหนาระอาใจ มีแต่แสดงความยินดีต้อนรับ เราได้เคยฟังท่านปรารภอยู่บ้างก็แต่เรื่อง ห่วงน้อง ห่วงหลาน จึงเดากันได้เองว่า ที่ท่านไม่ปรารถนาแต่งงานก็เพราะท่านรักและห่วงน้องห่วงหลานนั่นเอง แม้เมื่อก่อนมรณกรรม ท่านก็ยังปรารภเป็นห่วงถึงบางคน นึกถึงข้อนี้แล้วดิฉันก็ได้แต่สงสารท่าน และก็ต้องสอื้นน้ำตาไหลทุกครั้ง ท่านยอมเสียสละประโยชน์ความสุขความสำราญส่วนตัวของท่าน เพื่อจะทำให้คนอื่นมีความสุขความเจริญ อย่างนี้จะหาได้ที่ไหนอีก

คุณอาสายสนิท เคยมีอาการบ่วยไข้เล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นครั้งคราวเยี่ยงคนอื่นทั้งหลาย แต่ด้วยท่านเป็นคนอดทนข่มใจเก่ง มีลักษณะเป็นคนหน้าชื่นอกตรม โดยเราไม่รู้ถึงอาการภายใน จนเมื่อสัก ๑๐ ปีเศษมาแล้ว อาเล็ก คือ แพทย์หญิงยุพมัย สำเร็จการศึกษา

ได้รับปริญญาบัตรแล้ว อาการป่วยเรื้อรังของท่านจึงเริ่มปรากฏขึ้น เราก็ได้ช่วยกันปฏิบัติรักษาพยาบาลและบำรุงน้ำใจท่าน กระทั่งอยากจะกีดกันมิให้ใครรบกวนท่าน ก็ไม่ค่อยสำเร็จ เพราะการอุปการะน้องเบาลงไปแล้ว ท่านก็ยังยินดีรับอุปการะหลานและคนอื่นต่อไปอีก จนเห็นกันว่าเป็นนิสัยของท่านที่ชอบสงเคราะห์ญาติเสียแล้ว ในส่วนอาการป่วยของท่าน เมื่อพยายามรักษาพยาบาลพอทุเลาไปแล้ว ก็มักกำเริบขึ้นอีก และก็นำอาการของโรคอย่างอื่นเพิ่มขึ้นมาอีกเป็นคราว ๆ จนทางราชการเห็นใจให้ความสงสาร อนุญาตให้ท่านลาออกรับบำนาญ คุณอาซื้อที่ดินไว้เพื่อจะปลูกบ้านอยู่ในยามชรา แต่ดิฉันและน้อง ๆ ของท่านที่เคยอยู่กินร่วมกันมา พากันขอร้องให้ท่านพักอยู่ตามบ้านน้อง บ้านหลาน ซึ่งได้จัดห้องเป็นพิเศษไว้ให้ เมื่อท่านคิดถึงใครชอบใครจะไปพักบ้านไหนก็ได้ เพื่อจะได้ปฏิบัติบำรุงและรักษาพยาบาลเป็นการสนองคุณท่าน อาการป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ของท่านก็ได้มีแพทย์ผู้สามารถคอยตรวจและรักษาพยาบาลอยู่โดยใกล้ชิด เพราะการบำรุงรักษาอันดี ดิฉันได้รู้ความลับจากแพทย์ว่าเป็นการช่วยต่ออายุให้ท่านมาหลายคราวแล้ว ครั้งสุดท้ายนอกจาก

อาการโรคเกี่ยวแก่ไต เกี่ยวแก่ตับแล้ว ยังมีอาการโรคหัวใจเพิ่มขึ้น จึงต้องให้ท่านเข้ารักษาในโรงพยาบาล ซึ่งดิฉันก็ได้รู้ความลับมาว่า คราวนี้จะเป็นครั้งสุดท้ายก็ได้แต่สอื้นในใจ แต่ด้วยความสามารถของแพทย์และพยาบาลอาการของท่านดีขึ้นถึงลุกเดินได้บ้าง ในวันมรณะดิฉันเสียใจที่ไม่ได้อยู่ดูใจท่านในขณะดับจิต แต่ได้สังหรณ์นั่งรถไปธุระมีอาการง่วงเลยหลับใน ซึ่งไม่เคยเป็นมาก่อน จึงรีบไปโรงพยาบาลก็ได้แต่ร้องไห้เสียน้ำตา ทั้งที่รู้ว่าความตายเป็นธรรมดา และอาการของคุณอาจะต้องตายคราวนี้ แต่มันก็อดเสียใจอาลัยถึงท่านไม่ได้ ดิฉันดีใจอยู่หน่อยหนึ่งก็ด้วยได้เคยปฏิบัติบำรุงรักษาท่าน และเมื่อมรณะแล้ว ก็ได้มีโอกาสเข้าร่วมบำเพ็ญกุศลสนองคุณท่านตามลำดับมา และในการพระราชทานเพลิงศพคราวนี้ ดิฉันได้ขอให้ท่านพระครูธรรมลดาสุนทร (ทองหล่อ ป. ธ. ๘) เขียนธรรมบรรยายเกี่ยวแก่เรื่องการประพฤติประโยชน์แก่ญาติ พิมพ์ไว้เป็นอนุสรณ์ถึงคุณอาด้วย

คุณอาสายสนิท จันทนสมิต กับดิฉันได้อยู่ใกล้ชิดกินนอนด้วยกันมานาน ไม่เคยปรากฏว่าท่านทำบาปอะไรเลย เคยเห็นแต่

ท่านทำบุญกุศลอยู่เสมอ ๆ และกุศลอันใหญ่ยิ่ง ก็ด้วยท่านให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือญาติและผู้อื่น ดิฉันจึงเชื่อมั่นว่าเมื่อท่านวายชนม์แล้ว ท่านย่อมไปอยู่สุคติโลกสวรรค์เป็นแน่แท้ ในที่สุดนี้ดิฉันขอตั้งจิตอุทิศบุญกุศลที่ดิฉันได้เคยทำมา ขอให้ผลบุญกุศลนั้นส่งไปยังคุณอาสายสนิท จันทนสมิต ผู้เป็นแม่คนหนึ่งของดิฉัน เพื่อท่านจะได้มีความสุข ความเกษมสำราญยิ่ง ๆ ขึ้นเทอญ.

ดิฉันขอกราบเท้าแสดงความเคารพต่อคุณอาผู้แม่คุณอีกครั้งหนึ่ง

สุรี ธารุศร.

ญาตัตถจริยา

ญาตัตถจริยา แปลว่า *การประพฤติเพื่อเป็นประโยชน์แก่ญาติ ได้แก่การทำประโยชน์ให้แก่ญาติ* อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ญาติสังคหะ แปลว่า *การสงเคราะห์ญาติ ได้แก่การช่วยเหลือเกื้อกูลต่อญาติ* ซึ่งมีอรรถาธิบายดังต่อไปนี้:-

คำว่า ญาติ หมายเอาคนที่รู้จักกันหรือคนที่มีวิสาสะความคุ้นเคยต่อกันและกัน ญาตินี้มี ๒ อย่าง คือ

๑. ญาติทางสายโลหิต

และ ๒. ญาติทางธรรม

ญาติทางสายโลหิต ได้แก่คนที่รู้จักกันซึ่งเป็นผู้สืบสายเลือดอันเดียวกัน นับตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นต้นมา แม้จะไม่มีวิสาสะความคุ้นเคยต่อกัน แต่อาจสืบสาวตามลำดับเชื้อสายแล้วทราบว่า เป็นผู้มีความเกี่ยวเนื่องกันทางสายโลหิต ญาติทางสายโลหิตนี้ ยอมรับนับถือกันเพียง ๗ ชั่วเครือตระกูล (๗ ชั่วโคตร) เป็นอย่างสูง โดยนับตนเองเป็นชั้นกลาง นับสูงขึ้นไปกว่าตน ๓ ชั้น และนับต่ำลงไปกว่าตนอีก ๓ ชั้น รวมเป็น ๗ ชั้น หรือ ๗ ชั่วเครือตระกูล มีวิธีนับดังนี้:-

ชั้นที่ ๑ คือ ปู่ทวด ย่าทวด ตาทวด ยายทวด

ชั้นที่ ๒ คือ ปู่ ย่า ตา ยาย

ชั้นที่ ๓ คือ บิดา มารดา ลุง ป้า น้า อา

ชั้นที่ ๔ คือ ตัวเอง และ พี่ น้อง

ชั้นที่ ๕ คือ ลูก

ชั้นที่ ๖ คือ หลาน

ชั้นที่ ๗ คือ เหลน

เพราะเหตุไร ? จึงนับญาติเพียง ๗ ชั้น หรือ ๗ ชั่วโคตรเท่านั้น เรื่องนี้ท่านให้เหตุผลไว้ว่า เพราะเหตุว่า คนเราอาจเห็นบุรพชนชั้นสูงสุดของตนได้ก็เพียงชั้นทวด และอาจเห็นอนุชนชั้นต่ำสุดของตนได้ก็เพียงชั้นเหลน สูงขึ้นไปกว่านี้–และต่ำลงไปกว่านี้มักไม่มีโอกาสได้พบเห็นกัน เพราะความยืดยาวของอายุขัยไม่อำนวยให้ ถึงกระนั้นผู้ที่เกิดในลำดับชั้นสูงและต่ำกว่านี้ ก็ยังนับว่ามีสายโลหิตเดียวกันอยู่นั่นเอง ส่วนเขยและสะใภ้ไม่นับเป็นญาติทางสายโลหิตนี้

ญาติทางธรรม ได้แก่คนที่รู้จักรักคุ้นเคย ทางศาสนาถือว่าเป็นญาติทางธรรม สมกับคำที่พูดกันจนชินหูว่า **วิสฺสาสา ปรมา ญาติ** แปลว่า ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง ญาติประเภทนี้เกิด

จากความคุ้นเคยสนิทสนมกันโดยตรง ตัวอย่างเช่น เพื่อนฝูง มิตรสหาย และเกิดจากความสัมพันธ์กันทางเขย สะใภ้ เช่น ลูกชายของเราไปแต่งงานกับหญิงคนใด หญิงคนนั้น ตลอดจน พ่อ แม่ พี่ น้อง ของเขาก็กลายมาเป็นญาติทางธรรมของเราด้วย อย่างนี้เป็นต้น ญาติทางธรรมนี้ไม่มีขอบเขต ไม่มีกำหนดแน่นอนเหมือนญาติทางสายโลหิต เพราะญาติทางธรรมปลายเถาว์อาจงอกยาวออกไปตามเครือญาติของเขย สะใภ้ และอาจขาดตอนกันเมื่อไรก็ได้ ในเมื่อเขย-สะใภ้ หย่าขาดจากกัน ฉะนั้นทะเบียนญาติทางธรรมนี้จึงต้องคอยลงทะเบียนและจำหน่ายทะเบียนอยู่ร่ำไป.

การสงเคราะห์ญาติ

การประพฤติเพื่อเป็นประโยชน์แก่ญาติ หรือการสงเคราะห์ญาตินี้ เป็นคุณธรรมอันสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งทุกคนควรทราบเพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมพอดีพองามไม่ขาดไม่เกิน เพราะบุคคลผู้เป็นญาติกันควรมีญาติธรรม คือ ความสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่กันและกันตามสมควร ซึ่งอย่างน้อยก็ควรมีจิตใจผูกพันกันอยู่บ้าง โดยเมื่อป่วยก็อยากให้หาย และเมื่อตายก็อยากทำศพให้ อย่างนี้เป็นต้น

แต่ญาตัตถจริยาหรือญาติสังคหะนี้ ต้องทำให้พอเหมาะพอดี จึงจะเป็นศรีเป็นมงคล ถ้าขาดหรือเกินพอดีไปก็เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายได้ ดังตัวอย่างที่มีปรากฏอยู่เสมอ ๆ คนดี ๆ เป็นจำนวนมากต้องเสียชื่อเสียง เพราะการช่วยเหลือญาติของตนมากเกินพอดีไป เพราะฉะนั้นการช่วยเหลือญาติของตนต้องให้เป็นไปในทางที่ชอบที่ควร โดยแยกหน้าที่ซึ่งตนจะต้องรับผิดชอบไว้คนละส่วนกับการสงเคราะห์ญาติ อย่าเอามาปะปนกัน เมื่อทำได้อย่างนี้ ก็จะมีแต่ศิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลแก่ตนโดยส่วนเดียว เรื่องนี้มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอุทาหรณ์ ตามตำนานปรากฏว่า พระองค์ทรงสงเคราะห์ญาติอยู่เสมอ แต่หามีใครตำหนิติเตียนพระองค์ได้ไม่ ทั้งนี้ก็เพราะพระองค์ทรงแยกหน้าที่ของพระองค์ออกเป็น ๓ ส่วน แล้วทรงบำเพ็ญให้พอเหมาะพอควรทุกๆส่วน หน้าที่ทั้ง ๓ ส่วนนั้น เรียกว่า **พุทธจริยา** คือ

๑. โลกัตถจริยา หน้าที่ ๆ ทรงประพฤติเพื่อเป็นประโยชน์แก่โลก

๒. ญาตัตถจริยา หน้าที่ ๆ ทรงประพฤติเพื่อเป็นประโยชน์แก่ญาติ

และ ๓. พุทธัตถจริยา หน้าที่ ๆ ทรงประพฤติเพื่อเป็นประโยชน์แก่ความเป็นพระพุทธเจ้า

โลกัตถจริยา ทรงบำเพ็ญเพื่อช่วยเหลือชาวโลก คือ ทรงอำนวยประโยชน์แก่มหาชนทุกชาติ ทุกภาษา เช่น ทรงสั่งสอนให้มีเมตตากรุณาต่อกัน ให้เว้นจากการเบียดเบียนกันและกัน ไม่เลือกว่าผู้นั้นจะเป็นบุคคลใดเป็นผู้ใหญ่หรือผู้น้อยทั่วหน้ากันหมด

ญาตัตถจริยา ทรงบำเพ็ญเพื่อช่วยเหลือพระญาติ คือพระองค์แม้ทรงสละเพศคฤหัสถ์แล้ว ไม่ได้มุ่งหวังประโยชน์ตอบแทนอะไรจากพระญาติเลย ถึงกระนั้นก็ทรงสอดส่องความเป็นไปของพระญาติอยู่เสมอ เช่น เคยเสด็จไปสมานสามัคคีในคราวที่พระญาติฝ่ายศากยะวงศ์ กับ โกลิยะวงศ์ วิวาทกันเกี่ยวกับเรื่องแย่งน้ำเข้านา และเคยเสด็จไปยับยั้งกองทัพของพระเจ้าวิฑูฑภะ ถึง ๒-๓ ครั้ง ในคราวที่พระเจ้าวิฑูฑภะยกทัพจะไปตีเมืองกบิลพัศดุ์ เรื่องเหล่านี้เป็นอุทาหรณ์แห่งการที่พระองค์ทรงบำเพ็ญเพื่อช่วยเหลือพระญาติของพระองค์

พุทธัตถจริยา ทรงบำเพ็ญเพื่อเป็นประโยชน์แก่ความเป็นพระพุทธเจ้า คือ ทรงสงเคราะห์อนุเคราะห์ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกโดยตรง เช่น ทรงอบรมสั่งสอน ทรงวางระเบียบแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติเพื่อควบคุมหมู่คณะให้เป็นไปโดยความเป็นระเบียบเรียบร้อย

เมื่อพิจารณาพุทธจริยาตามที่กล่าวมานี้อย่างรอบคอบแล้ว ก็จะเห็นได้ว่า การช่วยเหลือพระญาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มีทางเสื่อมเสีย ไม่มีทางที่ใคร ๆ จะตำหนิติเตียนพระองค์ได้เลย ที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะพระองค์ทรงแยกการช่วยเหลือพระญาติออกไว้ส่วนหนึ่งต่างหากจากหน้าที่อย่างอื่น ไม่ทรงให้ปะปนกัน เราท่านทั้งหลายหากทำเหมือนอย่างที่พระพุทธองค์ทรงกระทำไซร้ ก็คงไม่มีทางเสื่อมเสีย คือ แยกการช่วยเหลือญาติออกเสียจากหน้าที่ เรื่องญาติเป็นเรื่องญาติ เรื่องหน้าที่ก็เป็นเรื่องหน้าที่ อย่าให้สับสนปะปนกันจึงจะดีไม่มีเสีย

การที่จะทำเช่นนั้นได้ ญาติต่อญาติจะต้องมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งให้ความร่วมมือกันด้วย โดยญาติผู้ให้การสงเคราะห์จะต้องแยกเรื่องญาติพี่น้องออกจากหน้าที่ ไม่เอาการช่วยเหลือญาติพี่น้องมาเป็นเหตุให้เสียความเป็นธรรมในหน้าที่ของตน และญาติผู้ที่จะขอรับการสงเคราะห์ช่วยเหลือก็ต้องพินิจพิจารณาให้มาก อย่าไปขอร้องญาติพี่น้องผู้มีอำนาจหน้าที่ให้ช่วยเหลือในทางที่ไม่ชอบธรรม บางคนเอาศักดิ์ที่ตนเป็นญาติไปอ้างเพื่อขอสิทธิต่าง ๆ โดยที่ญาติของตนจะต้องฝ่าฝืนล่วงละเมิดข้อบังคับ และเสียความเป็นธรรมจึงจะให้ได้ การทำอย่างนี้ไม่ชอบไม่ถูก ไม่สมควรอย่างยิ่ง ทางที่ถูก

ที่ชอบแล้วญาติพี่น้องสมควรจะช่วยกันป้องกันไม่ให้ทำความผิด ควรสนับสนุนส่งเสริมให้รักษาความเป็นธรรมไว้ เพราะฉะนั้น จึงควรรู้ถึงความประสงค์ที่แท้จริงของการสงเคราะห์ญาติไว้ด้วย การสงเคราะห์ญาติจุดประสงค์ที่แท้ก็เพื่อสร้างความรักใคร่สามัคคี ความมีน้ำหนึ่งใจเดียวของญาติให้มั่นคงถาวร ไม่ให้แตกแยกกระจัดกระจาย ด้วยเหตุนี้ วิธีสงเคราะห์ญาติจึงใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ คือ

๑. **ทาน** การให้ปันสิ่งของ

๒. **ปิยวาจา** การพูดจาเป็นที่น่ารัก

๓. **อัตถจริยา** การบำเพ็ญประโยชน์แก่กัน

และ ๔. **สมานัตตตา** การวางตัวสม่ำเสมอหรือเหมาะสม

ทาน คือการให้สิ่งของ หมายถึงการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกันกินแบ่งปันกันใช้ ให้ของฝากในคราวกลับมาจากต่างถิ่นที่ตนไป ให้ของขวัญในคราวมีงานมงคล ให้ของกินของใช้ในคราวตรุษสงกรานต์ หรือสารท ตลอดจนให้ทุนรอนในการศึกษาเล่าเรียนและให้ความอุปถัมภ์ค้ำชูในการทำมาหากิน เหล่านี้รวมเรียกว่า ทานทั้งนั้น ซึ่งจัดเป็นการสงเคราะห์ญาติอย่างหนึ่ง

ปิยวาจา พูดจาต่อกันด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน ไม่ด่าทอหยาบคายประชดแดกดันต่อกันและกัน เวลาร้องเรียกก็ใช้คำอันเป็นเกียรติตามศักดิ์ของญาติ เช่น เรียกว่า ลุง ป้า น้า อา พี่ น้อง อันเป็นภาษาของคนรักใคร่ แม้จะโกรธเคืองขัดใจกันก็ไม่สาปแช่งหรือนินทาว่าร้ายต่อกันและกัน

อัตถจริยา ทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ญาติ คือ ช่วยเหลือญาตินั้นเอง ในคราวที่ญาติมีธุระกิจการงานเกิดขึ้น เช่น การแต่งงาน บวชนาค ก็ช่วยขวนขวายตามกำลังความสามารถ ในคราวเจ็บป่วยหรือมีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ ก็ช่วยรักษาพยาบาลหรือให้กำลังใจเพื่อผ่อนคลายความคับขันและความว้าเหว่เปล่าเปลี่ยวใจ

สมานัตตตา วางตัวเหมาะสม คือวางตัวกับญาติโดยเหมาะสมกับฐานะ เคารพนบนอบต่อญาติผู้ใหญ่ เอ็นดูรักใคร่ต่อญาติผู้น้อย ไม่แสดงอาการเย่อหยิ่งจองหอง หรือดูหมิ่นดูแคลน แม้ว่าตนจะมีฐานะความเป็นอยู่แตกต่างกันอย่างไรก็ตาม

การสงเคราะห์ญาติด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการ มี ทาน เป็นต้น จัดเป็นคุณธรรมความดีที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่าเป็นมงคล (เหตุแห่งความเจริญ) เพราะเป็นเหตุให้บรรลุคุณวิเศษทั้งในปัจจุบัน

มีความสรรเสริญเป็นต้น และทั้งในสัมปรายภพมีการไปสู่สุคติเป็นต้น เพราะฉนั้นการสงเคราะห์ญาตินี้จึงเป็นคุณธรรมที่ทุกคนควรกระทำแท้ และผู้ที่กระทำการสงเคราะห์ญาตินั้น ย่อมได้ชื่อว่ากระทำตามเยี่ยงอย่างพระโพธิสัตว์ เพราะพระโพธิสัตว์ทั้งหลายเมื่อจะประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ญาติ ก็ได้กระทำการสงเคราะห์ญาติเหมือนกัน เรื่องนี้มีกุกกุรวัตถุในอรรถกถากุกกุรชาดก ติยวรรค–เอกนิบาต เป็นต้น เป็นอุทาหรณ์ ผู้ที่ประสงค์อยากทราบความพิศดารจงตรวจพิจารณาดูเถิด ฯ

ญาตัตถจริยา หรือ **ญาติสังคหะ** ตามที่อธิบายมานี้เป็นการอธิบายคุณธรรมที่ควรประพฤติแก่ญาติ ๒ ประเภทคือ ญาติทางสายโลหิต และ ญาติทางธรรม โดยเป็นกลาง ๆ รวม ๆ กันไป มิได้แยกญาติทางสายโลหิต และ ญาติทางธรรม ออกเป็นคู่ ๆ เหมือนทิศ ๖ ถ้าแยกออกเป็นคู่ ๆ ได้ ๖ คู่ ดังนี้ คือ

คู่ที่	๑	มารดาบิดา	กับ	บุตรธิดา	(ญาติสายโลหิต)
คู่ที่	๒	ครูอาจารย์	,,	ศิษย์	(ญาติทางธรรม)
คู่ที่	๓	มิตร	,,	มิตร	(ญาติทางธรรม)
คู่ที่	๔	ภรรยา	,,	สามี	(ญาติทางธรรม)
คู่ที่	๕	บ่าว	,,	นาย	(ญาติทางธรรม)
คู่ที่	๖	สมณพราหมณ์	,,	กุลบุตร	(ญาติทางธรรม)

คู่ที่ ๑

บุตรธิดาควรบำรุง (สงเคราะห์) มารดาบิดาด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ท่านได้เลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ

๒. ช่วยทำกิจการงานของท่าน

๓. ดำรงวงศ์สกุล

๔. ประพฤติตนให้เป็นคนควรรับทรัพย์มรดก

๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

มารดาบิดาได้รับบำรุงอย่างนี้แล้ว ย่อมสงเคราะห์บุตรธิดาด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. ให้ศึกษาศิลปวิทยา

๔. หาภรรยาที่สมควรให้

๕. มอบทรัพย์ให้ในสมัย

คู่ที่ ๒

ครูอาจารย์ ศิษย์ควรบำรุง (สงเคราะห์) ด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ด้วยลุกขึ้นยืนรับ

๒. ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้

๓. ด้วยเชื่อฟัง

๔. ด้วยอุปฐาก

๕. ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

ครูอาจารย์ได้รับบำรุงอย่างนี้แล้ว ย่อมสงเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕ คือ

๑. แนะนำดี

๒. ให้เรียนดี

๓. บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิงไม่ปิดบังอำพราง

๔. ยกย่องปรากฏในเพื่อนฝูง

๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย (คือจะไปทิศไหนก็ไม่ให้อดอยาก)

คู่ที่ ๓

ภรรยา สามี ควรบำรุง (สงเคราะห์) ด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ด้วยยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา

๒. ด้วยไม่ดูหมิ่น

๓. ด้วยไม่ประพฤตินอกใจ

๔. ด้วยมอบความเป็นใหญ่ให้

๕. ด้วยให้เครื่องแต่งตัว

ภรรยาได้รับบำรุงอย่างนี้แล้ว ย่อมสงเคราะห์สามีด้วยสถาน ๕ คือ

๑. จัดการงานดี
๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงของผัวดี
๓. ไม่ประพฤตินอกใจผัว
๔. รักษาทรัพย์ที่ผัวหามาได้ไว้
๕. ขยันไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง

คู่ที่ ๔

มิตร อันมิตรควรบำรุง (สงเคราะห์) ด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ด้วยให้ปัน
๒. ด้วยเจรจาถ้อยคำไพเราะ
๓. ด้วยประพฤติประโยชน์
๔. ด้วยความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ
๕. ด้วยไม่แกล้งกล่าวให้คลาดจากความจริง

มิตรได้รับบำรุงอย่างนี้แล้ว ย่อมสงเคราะห์มิตรด้วยสถาน ๕ คือ

๑. รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว
๒. รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว

๓. เมื่อมีภัยเอาเป็นที่พึ่งพำนักได้

๔. ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ

๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

คู่ที่ ๕

บ่าว อันนายควรบำรุง (สงเคราะห์) ด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ด้วยจัดการงานให้ทำตามสมควรแก่กำลัง

๒. ด้วยให้อาหารและรางวัล

๓. ด้วยรักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้

๔. ด้วยแจกของมีรสแปลกปลาดให้กิน

๕. ด้วยปล่อยในสมัย

บ่าว ได้รับบำรุงอย่างนี้แล้ว ย่อมสงเคราะห์นายด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ลุกขึ้นทำการงานก่อนนาย

๒. เลิกการงานทีหลังนาย

๓. ถือเอาแต่ของที่นายให้

๔. ทำการงานให้ดีขึ้น

๕. นำคุณของนายไปสรรเสริญในที่นั้น ๆ

คู่ที่ ๖

สมณพราหมณ์ อันกุลบุตรควรบำรุง (สงเคราะห์) ด้วยสถาน ๕ คือ

๑. ด้วยกายกรรม คือทำอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา

๒. ด้วยวจีกรรม คือพูดอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา

๓. ด้วยมโนกรรม คือคิดอะไร ๆ ประกอบด้วยเมตตา

๔. ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู คือมิห้ามไม่ให้เข้าบ้านเรือน

สมณพราหมณ์ได้รับบำรุงอย่างนี้แล้ว ย่อมสงเคราะห์กุลบุตรด้วยสถาน ๖ คือ

๕. ด้วยให้อามิสทาน

๑. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี

๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม

๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๕. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่ม

และ ๖. บอกทางสวรรค์ให้

ญาติทางสายโลหิตและญาติทางธรรม เมื่อเราได้สงเคราะห์อนุเคราะห์กันตามสมควรแก่ฐานะแล้ว ย่อมเป็นศรีเป็นมงคลแก่เราโดยส่วนเดียว เพราะฉะนั้น ผู้หวังศิริมงคลแก่ตนควรพิจารณาให้รอบคอบแล้วประพฤติปฏิบัติให้สมควรแก่สถานะ ก็จะมีคุณประโยชน์ในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อแล ฯ.

ฅนเตือนฅน

●

เพราะสมมุติ ฉุดเรา ให้ลุ่มหลง
จมไม่ลง แล้วยัง จะกังขา
มีปัญญา ก็ไม่ ใช้ปัญญา
มีสองตา เสียเปล่า ไม่เอามอง
มีดวงใจ ก็ไม่ ใช้ใจคิด
เมื่อเจ็บจิต ก็ไม่จำ ทำจองหอง
มีสติ ก็ไม่เตือน ให้ตริตรอง
ตนของตน มันก็ต้อง ตักเตือนตน ฯ

อตฺตนา โจทยตฺตานํ ฯ
พึงเตือนตนด้วยตนเอง

ป.ส.

๘ มิ.ย. ๒๕๐๕

แม่ของลูก

โดย

พระปริยัติธรรมคุณาธาร

(จากวิปัสสนาบันเทิงสาร)

—๑—

บ้านแบบใต้ถุนสูงหลังหนึ่ง ปลูกอยู่ในเนื้อที่ประมาณ ๕๐ ตารางวา อยู่ทางทิศเหนือของชานเมืองหลวง ผู้ที่อยู่ในบ้านมีพ่อ.แม่ ลูกสาวและคนใช้หญิงอีกคนหนึ่ง เจ้าของบ้านทั้งสามีภรรยา พยายามปฏิบัติเพื่อเป็นพ่อแม่ที่ดีของลูก และเป็นมิตรที่ดีของเพื่อนบ้าน และรักลูกสาวคนเดียวประดุจดวงตา หวังให้มีชีวิตรุ่งโรจน์เพื่อจะได้ดำรงวงศ์สกุลต่อไป

เย็นหนึ่ง ภายในห้องรับแขก มีแม่และลูกสาวนั่งสนทนากันอยู่ตามประสาลูก ๆ แม่ ๆ ตอนหนึ่ง แม่พูดขึ้นว่า "วณี ลูกรัก อีกไม่กี่ปีแม่ก็จะจากลูกไป และเป็นการจากไปอย่างไม่มีวันกลับ แต่ก่อนแม่จะจาก แม่ขอฝากข้อคิดเพื่อลูก และขอร้องให้ลูกปฏิบัติ แม่เป็นห่วงและไม่ต้องการจากลูกไป แต่จำจากเพราะหนีความจริงที่ว่า "ตาย" ไม่พ้น "ตาย" ทุกคนกลัว แต่ความตายยังให้โอกาสแก่คนจำนวนมากให้ได้ใช้ชีวิตต่อสู้

กับโลกนับสิบ ๆ ปี แม้ลูกก็เช่นกัน แต่การต่อสู้เพื่ออยู่รอดแห่งชีวิตนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับอายุขอย่างเดียว ต้องอาศัยหลักปัญญาและปัจจัยช่วยสนับสนุนชีวิตจึงจะรุดหน้าเท่าที่ควร แต่ปัจจัยที่แม่มอบให้ลูกนั้นไม่ใช่สมบัติ แต่เป็นปัจจัยเครื่องรักษาและสนับสนุนทรัพย์สมบัติที่แม่จะมอบให้ต่อไป

"ลูกคงเคยได้ฟังมากับหูแล้วว่า บางคนพ่อแม่มีทรัพย์สมบัติมาก พอพ่อแม่ตายไม่นานสมบัติก็วิบัติไปเพราะพฤติกรรมของลูก นอกจากนี้ **อารมณ์ชั่วแล่นของคน ๆ หนึ่งอาจจะสร้างความเศร้าสลดเสียใจ ให้กับคนหลายคนและตนเอง** จะอย่างไรก็ตาม แม่ไม่ต้องการให้ลูกใช้อารมณ์เพียงวูบเดียวประหารชื่อเสียงและอิสรภาพของลูก และไม่ปรารถนาให้ลูกประสบความวิบัติ เว้นแต่กรรมจะตามสนอง"

"การจะรักษาทรัพย์สมบัติและอารมณ์ให้อยู่ในสภาพอันควรนั้น จำต้องมีหลักที่ควรศึกษาและปฏิบัติดังนี้

๑. ความรู้

๒. ความประพฤติ และ

๓. กาลเวลา

"คุณแม่ขา หลัก ๓ ประการที่แม่พูดมานั้นลูกยังไม่เข้าใจ?"

"แม่จะอธิบายให้ฟัง แต่แม่กลัวลูกจะง่วงนอนเท่านั้น เพราะเด็ก ๆ เมื่อพูดถึงธรรมะธรรมโมแล้วง่วงนอนใช่ไหมลูก ?"

"ไม่ง่วงหรอกแม่ ยิ่งมีนิทานเล่าประกอบด้วยแล้ว ณีชอบ.. ....ชอบ"

แม่ยิ้มเป็นการแสดงความพอใจ แล้วเริ่มเรื่องว่า "ความรู้ตามชั้นเรียนนั้น ลูกได้ผ่านมาแล้วพอสมควร แต่หลักการศึกษานั้นเปรียบเหมือนวัตถุชนิดหนึ่ง ที่มีส่วนประกอบหลายอย่างรวมกันเข้าเป็นกลุ่มก้อนที่ตั้งไว้เพื่อให้ผู้ศึกษาค้นคิดหามูลฐานของสิ่งนั้น ๆ เพื่อให้เกิดผลสมความมุ่งหมายของผู้ริเริ่มตั้งการศึกษา นอกจากนี้คือความรู้ดี, รู้ชั่ว, รู้ผิด, รู้ถูก, เป็นสิ่งจำเป็นที่สุดที่ลูกจะต้องศึกษา เพื่อเป็นมาตรฐานแห่งการประกอบอาชีพต่อไป"

"คุณแม่ขา การศึกษาให้รู้ความดี, ความชั่ว, รู้ผิด, รู้ถูกนั้นควรยึดอะไรเป็นหลัก ? ลูกณียังไม่เข้าใจ"

"ลูกควรยึดความยุติธรรม ความชอบธรรม เป็นหลักและดี–ชั่ว–ผิด–ถูกนี้ มีลักษณะบอกให้รู้ดังนี้คือ ไม่ให้ผลเดือดร้อนแก่ผู้ทำและผู้พูด ผลปรากฏมั่นคง ส่งให้ก้าวไปสู่ความเจริญและความดีนี้มีสมุฏฐานมาแต่เหตุอันแท้จริงไม่ใช่จอมปลอม แม่ขอ

ถามลูกว่าสายเข็มขัดนาคแท้กับปลอม อย่างไหนจะทนและราคาแพงกว่ากัน ?"

วณีรีบตอบทันทีว่า "นาคแท้ ต้องทนและราคาแพงกว่าสิคุณแม่"

"ลูกเข้าใจถูกแล้ว ความดีก็เหมือนกัน ผลิตผลไปในทางเจริญฝ่ายเดียว แม้จะช้าก็ตาม ส่วนของปลอมใช้ไปนาน ๆ ก็จะแสดงลักษณะไม่แท้ออกมาให้ประจักษ์แก่ตา เมื่อลูกได้ศึกษาเรื่องความดีมาแล้ว ลูกจะต้องตรวจสอบอีกว่า ในตัวของลูกมีดีอะไรและดีอะไรยังไม่มี แต่ดีที่แม่ต้องการให้ลูกตรวจสอบว่ามีแล้วหรือยังนั้น คือ.–

๑. การงานดี

๒. พูดดี

๓. ดีต่อพ่อแม่และพี่ ๆ น้อง ๆ

๔. ดีต่อเพื่อนบ้าน

๕. ดีต่อชาติและศาสนา

ลูกพอจะบอกแม่ได้ไหมว่า ความดี ๕ อย่างนั้น อย่างไหนของลูกยังบกพร่องอยู่ ?"

วณีมองหน้าแม่เหมือนจะขอความเห็นใจอะไรสักอย่างหนึ่งแล้วพูดว่า "คุณแม่ขา ถ้าจะพูดถึงความบกพร่องแล้ว บกพร่องทุก ๆ อย่างทีเดียว แต่ความบกพร่องของตัวรู้ได้ยากใช่ไหม ? คุณแม่"

"จริง ๆ ลูก" แม่ตอบ และพูดต่อไปเป็นเชิงปลอบใจบุตรสาวว่า "ความบกพร่องนั้นมีด้วยกันทุกคน แม้แต่แม่ก็เคยบกพร่องมาแล้วและทราบไม่ได้ว่าต่อไปจะมีอะไรบกพร่องอีก แต่สิ่งที่บกพร่องนั้นเราสามารถทำให้เต็มได้ในเมื่อไม่ละความพยายาม เพราะความพยายามมีอยู่ที่ไหนความสำเร็จก็มีอยู่ที่นั่น"

วณีถามว่า "มีอะไรบ้าง ที่ลูกยังบกพร่องอยู่ ลูกไม่สามารถจะรู้ได้ด้วยตนเอง มันเหมือนเส้นผมบังภูเขา คุณแม่ขา"

แม่ยกมือขวาลูบหลังบุตรสาว และพูดว่า "แม่ตั้งใจอยู่ทีเดียว ความจริงการให้โอกาสผู้อื่นตักเตือนตนนั้นนับว่าดี เพราะรู้ตัวความบกพร่องหรือความผิดของตัวได้ยาก ข้อบกพร่องของลูกคือการเอาแต่ใจของตัวข้างเดียวที่ลูกควรจะแก้ไข ถ้าไม่แก้ไขจะเป็นเหตุให้ก่อการทะเลาะวิวาท หรือแตกสามัคคีกันก็ได้ใช่ไหม ? ลูกวณี"

วณีนิ่งอยู่ครู่หนึ่งแล้วพูดว่า "จริงคุณแม่ ลูกจะพยายามแก้"

การสนทนาระหว่างแม่ลูก ยุติลงเมื่อแม่เอ่ยขึ้นว่า "ลูกวณีวันนี้พักผ่อนกันที"

ก่อนจะจากไป วณีได้กราบที่ตักแม่แล้วพูดว่า "ขอให้คุณแม่มีอายุยืนปราศจากโรค เพื่อจะได้เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกต่อไป"

—๒—

ภายในห้องรับแขกบ้านหลังเดิม หญิงเจ้าของบ้านนั่งอยู่ในท่าสงบ กำลังฟังเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง ตรงกันข้ามกับหญิงเจ้าของบ้านคือวณี บุตรสาวอ่านหนังสือพิมพ์บ้างฟังเทศน์บ้าง ๑๙.๓๐ น. ผ่านไป บุตรสาวเก็บหนังสือพิมพ์ไว้ที่เดิม แล้วพูดทำลายความเงียบขึ้นว่า "คุณแม่ พระท่านเทศน์แนะนำให้ทุก ๆ คนมีเมตตาปราณีต่อกัน ช่วยเหลือกิจธุระของกันและกัน และอะไรต่ออะไรอีกหลายอย่างณีจำไม่ได้ ความจริงที่พระท่านเทศน์นั้นก็ดี แต่ลูกสงสัยว่าถ้าเราฟังเทศน์แล้ว แต่ไม่ได้ปฏิบัติตามจะมีผิดหรือเกิดโทษอะไรบ้างก็ไม่ทราบ ?"

"ไม่มีอะไรผิดดอกลูก"

"งั้น ณีก็เข้าใจผิดถนัด นึกว่าจะมีโทษ จึงไม่อยากฟังเทศน์"

"ลูกวณี เรื่องการฟังเทศน์แม่ขอพักไว้ก่อน เพราะวันพุธก่อนแม่ได้พูดไว้กับลูกยังไม่หมดเรื่อง"

"ลูกณี เข้าใจว่าคุณแม่ลืมแล้ว กำลังจะถามอยู่ทีเดียว"

"แม่ยังไม่ลืม คือเรื่องให้ลูกละการเอาแต่ใจของตัวข้างเดียว เรื่องนี้ ลูกจะต้องสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในใจเสียก่อน ว่าตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจะทำการต่อสู้กับการเอาแต่ใจของตัวข้างเดียว และจะเอาชนะให้ได้ ถ้าไม่ชนะจะไม่ยอมหยุดเป็นอันขาด ขอให้ลูกณีคิดดูเวลาที่ลูกขอร้องให้คนอื่นช่วยทำงานอะไรให้อย่างหนึ่ง แต่เขาทำให้ช้ากว่าเวลาที่ต้องการ ลูกคงไม่พอใจ ใช่ไหม ?"

"ใช่ คุณแม่"

"ลูกณี ความจริงใจของคนทุก ๆ คน เมื่อทำอะไรให้ด้วยตนเองหรือให้ผู้อื่นช่วยทำให้ก็ต้องการให้ได้อย่างใจ แต่มันเป็นไปไม่ได้ แม้แต่ตัวเราเองยังไม่สามารถทำอะไรให้สำเร็จสมความตั้งใจได้ ฉะนั้นลูกควรจะผ่อนสั้นผ่อนยาวบางกรณี พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ว่า "จงตักเตือนตนด้วยตนเอง" การที่พระองค์ทรงสอนเช่นนั้น ก็เพราะไม่มีใครสามารถรู้ความตื้นลึกหนาบางของตนได้ดีเท่ากับตนเอง นอกจากนี้ คนเราส่วนมากไม่ต้องการให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือน บางครั้งทั้ง ๆ ที่เขาตักเตือนด้วยความหวังดี กลับหาว่าเขาดูถูกดูหมิ่นเสียอีก อย่าว่าอะไรกับคนอื่น บางคนแม้แต่พ่อแม่ว่ากล่าวตักเตือนก็ยังไม่พอใจ โกรธพ่อแม่ไปหลายวัน ต่างว่าลูกณีเป็นแม่และมีลูกอย่างที่พูดมานี้ จะรู้สึกอย่างไร ?"

"ลูกคงจะกลุ้มไม่น้อย คุณแม่"

"ลูกจงคิดถึงอกเขาอกเราไว้ให้มาก คนที่เอาแต่ใจของตัวข้างเดียวนั้น คือคนเห็นแก่ตัว มักได้ ปัญหาที่สำคัญที่สุดเรื่องการแก้การเอาแต่ใจของตัวข้างเดียวนั้น อยู่ที่ความเห็นใจผู้อื่น และการยับยั้งใจ โดยไม่ตามใจตนจนเกินไป เท่าที่แม่พูดมานี้ ลูกณีคงจะเข้าใจบ้าง และคงพยายามแก้จนสุดความสามารถ"

วณี ยกมือขวาขึ้นเท้าคาง แล้วพูดว่า "คุณแม่เทศน์ให้หนูฟังเสียกัณฑ์ย่อม ๆ ลูกจะพยายามแก้จนสุดความสามารถและขอขอบพระคุณคุณแม่อย่างมาก ที่เมตตาลูกเสมอ"

"นอกจากให้ลูกพยายามแก้ การเอาแต่ใจของตัวข้างเดียวแล้ว แม่ยังต้องการให้ลูกณีประพฤติตนเป็นพลเมืองดี ซึ่งจะต้องประกอบด้วย

๑. ได้รับความนับถือของเพื่อนบ้าน

๒. ให้อยู่เป็นสุขในคณะของตน

๓. อยู่สุขด้วยกับเพื่อนบ้าน

ทั้ง ๓ อย่างนี้เป็นสัญญลักษณ์แห่งความเป็นพลเมืองดี ส่วนผู้ที่ไม่ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ประพฤติตามใจตนเอง คิดจะทำอะไรก็ทำ ไม่ต้องคิดถึงผู้อื่น แม้จะอวดอ้างว่าเป็นพลเมืองดี เป็น

ผู้เจริญ ลูกอย่าได้หลงเชื่อเป็นอันขาด เพราะเป็นพลเมืองดีและเจริญแต่ปากเท่านั้น

เมื่อพูดถึงตอนนี้ แม่ก็อดที่จะเอาธรรมในพุทธศาสนาของเราขึ้นมาพูดไม่ได้ ซึ่งมีอยู่ว่าให้ประพฤติดีทั้ง ๓ สถานคือ

สถานที่ ๑ ไม่ฆ่าฟันทำลายชีวิตผู้อื่นหรือสัตว์อื่น โดยความอาฆาตมุ่งร้าย, ไม่ขโมยสิ่งของที่เขาหวงแหน, ไม่ล่วงประเวณีทำชู้กับผัวเขาเมียเขา ทำชู้กับลูกสาวเขา ในสถานที่ ๑ นี้ ถ้าผู้ใดประพฤติตรงกันข้าม จะเป็นความประพฤติที่ชั่วร้าย เป็นผู้ที่ไม่ควรไว้วางใจในทุกกรณี ทำให้คนอื่นต้องเดือดร้อนไปด้วย

สถานที่ ๒ ไม่กล่าวเท็จ, ไม่กล่าวคำหยาบ, ไม่พูดส่อเสียดนินทาและคำพูดที่เหลวไหล ไม่เป็นแก่นสาร ผู้พูดปดจะได้เปรียบผู้อื่นก็จริง ก็ได้ชั่วคราวเท่านั้น พอเขาจับได้เสียแล้วถึงเราจะพูดจริงเขาก็ว่าไม่จริง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ลูกจะพยายามประพฤติสุจริตด้วยวาจา

สถานที่ ๓ ไม่คิดอาฆาตจองเวร ไม่คิดเกลียดชัง และไม่คิดอยากได้ของผู้อื่น เป็นต้น

ความดีสถานที่ ๑ – ๒ จะปรากฏ ย่อมเกิดขึ้นในดวงจิตของเราก่อน ฉะนั้นควรกำกับจิตของเราไว้ให้ดี อย่าปล่อยให้ฟุ้งซ่านมากนัก อันอาจจะให้เกิดความไม่ดีทางกายและทางวาจาขึ้น

ความดีทั้ง ๓ สถานนี้ เป็นที่ปรารถนาของทุกคน ลูกณีคิดดูสิ คนที่ชอบฆ่าฟันทำลายชีวิตคนอื่นหรือสัตว์อื่นด้วยความอาฆาตมุ่งร้าย ถ้าคนอื่นทำกับเขาบ้าง ผู้นั้นต้องไม่ชอบแน่ เพราะมันไม่ดีไม่ให้เกิดความสุขอะไรทั้งนั้น

ความดีอย่างอื่นๆที่จะเกิดตามมาก็เพราะมีความดีทั้ง ๓ สถานนี้เป็นมูลราก"

"อีกอย่างหนึ่ง ลูกณีจะต้องเป็นทั้งคนขลาดและคนกล้าในบางกรณี"

เมื่อพูดถึงตอนนี้ หญิงผู้เป็นมารดาก็นิ่ง

วณีมองหน้าแม่แล้วถามว่า "คุณแม่เห็นจะเหนื่อย ?"

"ไม่เหนื่อยหรอกลูกณี ว่าแต่ว่าที่แม่แนะนำให้เป็นคนขลาดและกล้าบางกรณีนั้น ลูกเข้าใจแล้วหรือยังเท่านั้น ?"

"ยังไม่เข้าใจตามเคย คุณแม่"

"เป็นอย่างนี้ลูกณี การจะทำความชั่วต้องเป็นคนขลาด คือไม่กล้าทำความชั่ว ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น ส่วนการทำความดีต้องการคนกล้า คือกล้าทำความดีทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น"

"วันนี้พักผ่อนกันที วันหน้าแม่จะแนะนำลูกต่อไปอีก"

"ขอคุณแม่ จงสวัสดีตลอดชีวิต" วณีกราบที่หัวเข่าแม่แล้วก็จากไป

- ๓ -

วันอาทิตย์ วันหนึ่ง ทั้งพ่อแม่และลูกสาว อยู่พร้อมหน้ากัน เมื่ออาหารเช้าผ่านไปแล้ว ทั้ง ๓ คนจึงลงไปนั่งพักผ่อนข้างล่าง และสนทนากันถึงเรื่องต่าง ๆ ตอนหนึ่งชายผู้เป็นเจ้าของบ้านได้เอ่ยขึ้นว่า "ฉันรู้สึกว่าเป็นคนห่างวัดห่างวามากทีเดียว เพราะเช้าจะต้องออกจากบ้านไปทำงาน กว่าจะกลับมาถึงบ้านก็เกือบ ๖ โมงเย็น ต่อไปถ้าออกจากราชการแล้วจะต้องเข้าวัดจำศีล หาความสงบอันเป็นกำไรชีวิตเสียบ้าง เห็นจะดีทีเดียว"

ภรรยาชำเรืองตามองดูบุตรสาวคนโปรด แล้วพูดว่า "หนูวณีพ่อของเจ้าคิดจะบวชเสียแล้ว เห็นจะเบื่อแม่และลูกณี"

ลูกสาวรีบเสริมขึ้นว่า "ถ้าบวชจริง ๆ ก็ดี คุณแม่และหนูจะได้รับบำนาญของคุณพ่อมาใช้ให้สบายไปเลย จริงไหมคุณแม่ ?"

"แม่หนูวณีเข้าใจผิด ความจริงแม่หนูวณีนี่ดีแสนดี ฉันจะเบื่อได้อย่างไร" สามีรีบตอบ

เมื่อถูกสรรเสริญซึ่ง ๆ หน้าเช่นนั้น ทำให้ภรรยาปลื้มใจ ยิ้มแก้มตุ่ยไปเลย แต่ก็อดพูดสัพยอกไม่ได้ว่า "พ่อหนูณีนี่เอาอะไรมาพูดก็ไม่รู้ นี่ดีแต่แก่แล้ว ถ้ายังหนุ่ม ๆ อยู่จะหยิกให้แขนเขียวเทียวละ"

"ไม่เอาน่าเจ็บ ว่าแต่ว่าเมื่อวันก่อน ๆ ฉันได้ยินสองแม่ลูกพูดคุยกันถึงเรื่องดี ๆ ชั่ว ๆ อะไรฟังไม่ถนัด ความจริงฉันก็อยากจะฟังเรื่องศีลธรรมบ้าง เพื่อจะได้ทำให้จิตใจใกล้วัดใกล้วาบ้าง แม้กายจะห่างก็ช่างเถอะ ใช่ไหมลูกวณี ?"

"ใช่แล้วคุณพ่อ" วณีรีบตอบ และพูดต่อไปว่า "เรื่องศีลธรรมนี่ หนูก็ไม่มีความรู้เหมือนกัน แต่อาศัยคุณแม่ช่วยแนะนำตักเตือน จึงมีความรู้ความเข้าใจบ้าง และทำให้เปลี่ยนจิตใจจากสิ่งไม่ดีไม่งามได้หลายอย่างทีเดียว คุณพ่อ"

"พ่อปลื้มใจมากลูกณี ที่ลูกได้แม่ผู้มีคุณสมบัติเช่นนี้" แล้วหันหน้าไปทางภรรยา พูดว่า "แม่หนูวณีมีอะไรจะเล่าให้ฟังบ้างล่ะวันนี้ ?"

ภรรยายิ้ม และพูดว่า "พ่อหนูวณีอบโลกนี้ให้ฉันเทศน์ให้ฟังเสียแล้ว แต่เมื่อถูกอบโลกนี้ก็จะลองดู เรื่องที่จะพูดวันนี้ก็คือวิธีหาความดีเข้าใส่ตัว การจะทำความดีให้เกิดขึ้นประจำใจนั้นต้องนึกถึง

ตระกูล

การศึกษา

ชาติ และ

ศาสนา

เรื่องตระกูลนี้เราต้องนึกเสมอว่าตระกูลของเราไม่เคยประพฤติเสียหาย ถึงกับเสียชื่อเสียงน่าอับอาย แล้วก็คิดถึงตัวของเราว่า ถ้าเราประพฤติเสียหาย เป็นการเสียชื่อเสียงของตระกูล ก็เท่ากับเรานี้เป็นคนทำลายตระกูล ทำให้ผู้อื่นตำหนิติเตียนได้ เป็นการฝากรอยแผลเป็นไว้ที่หัวใจของบุตรหลาน หรือสักเครื่องหมายประจานความชั่วไว้ที่หน้าผากของบุตรหลาน

ผู้ประดิษฐ์เครื่องจักรกลไก ต่างก็พยายามปรับปรุงให้มีคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิมฉันใด ตระกูลของเราแม้จะไม่ใหญ่โตอะไรนัก แต่ชื่อเสียงของตระกูลนั้นสำคัญ บุตรธิดาผู้ต้องสืบตระกูลจะต้องยึดมั่นในอุดมคติที่ว่า จะไม่ประพฤติตนให้เลวทรามต่ำช้า แต่จะพยายามทำชื่อเสียงของตระกูลให้สูงส่งฉันนั้น"

"คุณแม่ให้คติดีมาก ลูกณีจะพยายามรักษาชื่อเสียงของวงศ์สกุลไว้จนสุดความสามารถ"

"ดีแล้ว ที่ลูกมีความคิดอย่างนั้น จะทำให้พ่อแม่นอนตาหลับ" หญิงผู้เป็นมารดายกแก้วน้ำดื่ม แล้วพูดต่อไปว่า "การศึกษาก็เป็นอีกอย่างหนึ่งที่ลูกจะต้องนึกเสมอว่า "ความมุ่งหมายของการศึกษานั้นคือให้ทุกคนเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ ความมุ่งหมายแห่งการศึกษาตามที่แม่พูดมานี้ ลูกณีพอจะเข้าใจแล้วหรือยัง ?"

"เข้าใจ คุณแม่"

"เมื่อลูกเข้าใจแล้วก็นับว่าดี แต่เพียงเข้าใจอย่างเดียวยังไม่สมบูรณ์ จะต้องปฏิบัติให้ยิ่งกว่านั้น"

"จะให้ลูกณีปฏิบัติอย่างไรจึงจะเรียกว่าสมบูรณ์เล่าคุณแม่ ?"

"ลูกณีจะต้องปฏิบัติตนให้เข้าถึงความมุ่งหมายนั้น ๆ คือเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย รู้จักรับผิดชอบ สามารถที่จะประกอบอาชีพและช่วยเหลือประเทศชาติ เมื่อปฏิบัติได้ดังกล่าวมาจึงจะนับว่าสมบูรณ์"

"การศึกษาที่คุณแม่พูดมานี้ จะมีกำลังผลักดันให้คนเราประพฤติดีได้อย่างไร ลูกยังสงสัย ?"

"มีกำลังผลักดันมากลูกณี คือผู้ศึกษาได้ปฏิบัติตามความมุ่งหมายแล้วจะเกิดความสำนึกอยู่เสมอว่า "ตนเป็นผู้ได้รับการศึกษามาดีแล้ว การจะเอาเกียรติและความรู้ไปแลกกับสิ่งที่ต่ำช้าเลวทรามนั้นน่าอดสูที่สุด" แม่ขอถามลูกณีว่า ลูกศึกษาเพื่ออะไร ?"

วณีรีบตอบทันทีว่า "ตามความเข้าใจของลูกก็คือศึกษาให้มีความรู้ความฉลาด และอาศัยความรู้นั้นเป็นเครื่องมือประกอบสัมมาชีพ และช่วยสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติต่อไป"

พ่อซึ่งนั่งครึ่งนอนครึ่งอยู่บนม้ายาว ได้ฟังลูกสาวตอบแม่อย่างนั้น จึงพูดขึ้นว่า "ดีมากลูกวณี พ่อขอสนับสนุนความคิดเห็นของลูก" และแถมท้ายด้วยยกย่องว่า "อย่างนี้สิจึงจะเรียกว่าลูกของพ่อแท้"

ภรรยาเมื่อได้ฟังเช่นนั้นก็อดที่จะเหน็บแนมไม่ได้ว่า "ถ้าดีก็เป็นลูกพ่อ ถ้าเสียก็เป็นลูกแม่ ใช่ไหมล่ะคุณ ?"

"เปล่า ๆ" สามีรีบตอบ และพูดต่อไปว่า "ลูกดีหรือชั่วพ่อแม่ก็มีส่วนรับผิดชอบด้วยกันทั้งนั้น จะว่าพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งไม่ดีไม่ได้"

วณีรีบเสริมว่า "จริงอย่างคุณพ่อว่า และทั้งคุณพ่อและคุณแม่ก็เป็นพระของลูกด้วยกันทั้งสองคน"

สามียิ้มและมองหน้าภรรยาพร้อมกับพูดว่า "วันนี้แม่ของหนูวณีพูดมีประโยชน์แก่ฉันและลูกวณีมาก ต้องรางวัลสัก ๑๐๐ บาทเห็นจะดี.

พิมพ์ที่ ส. การพิมพ์ ๙๓/๑ ถนนนครสวรรค์ พระนคร
โทร. ๒๕๒๒๓ ปราณี เดชชัย ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๕